

Intent fallit de batre moneda a Mallorca el 1769

*JAUME BOADA SALOM**

Introducció i conceptes previs

Al llarg de la història de la moneda, ha passat algunes vegades (tal vegada més de les que ens pensam) que una autoritat va decidir, empesa per la necessitat i per les circumstàncies del moment, l'encunyació d'una o diverses peces monetàries que, al final i per alguna raó, no s'arribaren a materialitzar. El fet que aquest assumpte sigui tan poc tractat a la literatura numismàtica es pot deure a motius molt diversos: l'escassa documentació que es conserva sobre la proposta, una aparent manca d'interès perquè les monedes de què es parla mai no s'arribaren a encunyar, o també l'absència absoluta d'imatges amb què il·lustrar qualsevol article que se'n vulgui fer. Això no obstant, si hom es troba amb un fons arxivístic que, a banda de documentar aquesta emissió fallida, reproduïx amb finesa i bastant d'art les peces que es projectaven i, a més, documenta algunes de les pràctiques monetàries de l'època i proporciona dades d'interès sobre altres emissions, esdevé difícil ignorar-lo pel simple fet que aquestes monedes aparentment no s'arribassin a encunyar mai.

Aquest és el cas d'un lligall, conservat a l'Arxiu del Regne de Mallorca (ARM), en què s'exposen amb força detall les vicissituds i la planificació de l'emissió d'una sèrie formada per tres monedes mallorquines, de les quals no existeix, de moment, cap evidència física, l'encunyació de les quals es preveia per al 1769. La documentació de l'ARM no només facilita una imatge de les monedes que no s'arribarien a fer, un fet vertaderament extraordinari en la documentació administrativa relacionada amb les encunyacions monetàries, sinó que explica com es planificava una emissió monetària en un moment en què, tot i que la seca mallorquina ja feia molts d'anys que havia deixat d'encunyar moneda, encara hi havia gent prou preparada i experimentada com per formar les "demostracions", o pressuposts de les encunyacions. El problema és que el lligall està format per documents solts i no

* Investigador numismàtic i membre de la SCEN.

gaire llargs, sense numerar ni paginar; per fer-hi referència, s'ha hagut d'esmentar una característica fàcilment visible que els distingeixi (una data, un títol, una capçalera) i el número de pàgina encara que aquest no hi consti. Aquesta documentació es completa amb les anotacions de les actes municipals de l'Arxiu Històric Municipal de Palma (AHMP), on també s'hi troba informació rellevant.

Un concepte que apareix sovint en la documentació analitzada és el de “marc” que, en aquest context, es refereix al patró que s'usava per a calibrar el pes de les monedes. El pes de les monedes no s'expressava en grams, sinó en x peces el marc, o, com en el cas que ens ocupa, x sous el marc. Per calcular el pes unitari de cada peça, cal tenir present que el 1731 Felip V va imposar com a patró el marc castellà, que tenia un pes de 230 grams. Per tant, sabent dades com la peça que es pretenia encunyar, quants sous de moneda mallorquina componien cada marc i el pes del marc introduït pels castellans, es poden determinar, encara que sigui aproximadament, dades com el pes de les monedes i el tiratge previst de l'encunyació.

Pel que fa a les unitats monetàries vigents al Regne de Mallorca de l'època, ja ha quedat constatat en diversos estudis i en la documentació original que la moneda de metalls nobles en circulació era principalment la castellana (rals de plata i escuts d'or), tot i que segurament hi havia algun romanent de moneda mallorquina, mentre que la menuda era la que s'anomenava “provincial”, representada per diners, doblers i tresetes de billó. Pel que fa a aquest adjectiu de “provincial”, val a dir que en la literatura numismàtica ha portat a alguns equívocs. En les fonts documentals mallorquines, la “moneda provincial” es refereix a l'encunyada en la Seca de Mallorca i expressada en unitats monetàries mallorquines, una acceptió que pot semblar més lògica. Però la legislació espanyola de la mateixa època considerava “provincial” la moneda encunyada a les seques peninsulars per a ús general a tot l'Estat Espanyol; de fet, una reforma del ral d'argent sota Felip V l'any 1728 distingeix entre el ral normal o “provincial”, el ral antic i el ral americà o columnari.¹ Per tant, en el present treball usarem el terme “provincial” amb mesura i referit a la moneda mallorquina com l'usa la documentació consultada als arxius mallorquins, però la posarem entre cometes perquè en realitat, segons la legislació espanyola, no era aplicable a aquesta moneda. Com que seguim la narració dels fets tal com els expliquen els arxius mallorquins, pensam que d'aquesta manera els arguments seran més entenedors.

Per la seva banda, la comptabilitat de l'època encara s'expressava en la moneda mallorquina tradicional, expressada en lliures, sous i diners. Això no treu que, per

1. CRUSAFONT I SABATER, M.: *Història de la moneda catalana*, Crítica – Grijalbo Mondadori, Barcelona, 1996, p. 127 i 128. El mateix Crusafont ens ha indicat que, després de consultar aquesta i altra documentació legal d'àmbit estatal de l'època, va arribar a la mateixa conclusió pel que fa al concepte de “moneda provincial” segons l'administració castellana.

alguns casos, les quantitats monetàries no s'expressassin d'una altra manera. Aquest és el cas, per exemple, de certs impostos introduïts pels castellans amb posterioritat a l'ocupació dels territoris de la Corona Catalanoaragonesa, com ara la talla anual que s'introduí pel Reial Decret del 6 d'octubre de 1717, que, en el cas del Regne de Mallorca, l'obligava a pagar 32.000 pesos per a despeses generals, com ara l'allotjament de tropes.² Els pesos *duros* castellans eren les monedes de 8 rals de plata, tot i que, a l'hora d'expressar quantitats pecuniàries, segurament admetien la inclusió d'altres monedes de metalls nobles, principalment en territoris tan deficitaris en aquest tipus de peces com Mallorca.

La documentació que s'analitza en aquest treball també fa referència repetidament als precedents medievals de la fabricació de moneda a Mallorca. Es refereix a l'impost del fogatge, que consistia en el pagament al rei de 8 sous cada set anys per part de cada súbdit amb propietats que tingués una llar de foc (d'ací el seu nom) com a compensació per l'encunyació de moneda de bona qualitat. A la documentació s'hi diu que el tribut fou establert el 1307, quan el cert és que Jaume II ja l'esmenta la seva Reial Cèdula del 10 de calendes d'abril del 1300, en crear-se les monedes de billó i de plata mallorquines. Tal vegada l'equívoc prové del fet que la primera vegada que es cobrà l'impost degué ser la Pasqua de 1307 ("... *octo solidos regalium minutorum ad electionem nostram, de primo futuro festo Pasche Domini ad septem annos, et deinde perpetuo sub predicta forma et modo successive de septem in septem annos...*" es diu a la Reial Cèdula de 1300).³ Aquest tribut romangué vigent al Regne de Mallorca durant més de quatre segles i mig, fins que, com també desvetlla la documentació, fou abolit el 1765, quan el rei d'Espanya refermà que la facultat d'encunyar moneda només li corresponia a ell, alhora que estén el pagament de certs tributs a estaments socials privilegiats que n'havien estat exempts fins aquell moment.⁴

Aquell document medieval també havia establert que la moneda de plata havia de tenir una llei d'11 diners;⁵ cal recordar que la llei de la plata s'expressava en diners, no en mil·lèsimes com actualment, i que la plata pura tenia una llei de 12 diners; conseqüentment, una llei d'11 diners vendria a equivaler a 916 mil·lèsi-

2. MORRO MARCÉ, M.: *Fora botiflers, fora galls! La Guerra de Successió a les Illes Balears*, Lleonard Muntaner Editor, Palma, 2015, p. 118. D'aquesta talla també se'n parla a les actes municipals de l'Ajuntament de Palma de l'època, on sovint s'hi constaten les grans dificultats de les administracions locals per fer-la efectiva atesa la pobresa de la població.

3. CAMPANER Y FUERTES, Á.: *Numismática Balear*, Palma, 1879, doc. 6, p. 268. CRUSAFONT I SABATER, M.: *Història de la moneda de la Corona Catalano-Aragonesa medieval (excepte comtats catalans) (1067/1162-1516)*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (Institut d'Estudis Catalans), Barcelona, 2015, doc. 494, p. 483.

4. AHMP, AH 2093/3 (actes municipals de 26 d'octubre de 1765), p. 122 v. A la documentació analitzada, de vegades s'assenyala erròniament l'any 1755. Per altra banda, no podem explicar per què Campaner afirma que el fogatge fou suprimit amb una Reial Ordre del 6 d'octubre de 1784. CAMPANER Y FUERTES, Á.: *Numismática Balear*, p. 110.

5. CRUSAFONT I SABATER, M.: *Història de la moneda de la Corona Catalano-Aragonesa medieval...*, p. 225.

mes en la mètrica actual. Per tant, no sobta que, encara a la documentació del segle XVIII, es mantingués aquesta llei per a la plata amb què s'havia d'aliar el coure per fabricar moneda de billó, ni tampoc que aquesta fos la llei amb què obligatòriament els argenters havien de fabricar tots els objectes de plata.⁶

Pel que fa a la Seca de Mallorca, quedà instal·lada al domicili de Pere Descatllar després que aquest l'hi adquirís al rei Alfons el Magnànim el privilegi de l'encunyació de moneda (conegut a Mallorca com la *Bossa d'Or*) per 9.500 lliures en virtut d'un contracte signat el 22 de març de 1442. Aquest dret quedà sense efecte quan la seca de Can Catllar tancà definitivament, pel que sembla, el 1740,⁷ i abolit, com hem vist, el 1765, tot i que el títol de senyor de la Bossa d'Or que ostentaven els successors de Pere Descatllar romangué vigent fins a la mort del darrer posseïdor, Guillem Abri-Decatllar i d'Olesa, el 1801. Com veurem, Jordi Abri-Decatllar, el senyor de la Bossa d'Or del moment, reclamava encara a la segona meitat del segle XVIII uns drets que, teòricament, ja no podia exercir.

Història d'una emissió fallida

No descobreix res de nou l'afirmació que la circulació monetària al Regne de Mallorca, com en molts altres indrets, va patir força alts i baixos durant l'Època Moderna. Tot i que el seu ús es restringia pràcticament a la circulació interna del regne i era aliena al comerç exterior, la moneda menuda de billó també es veié afectada per èpoques d'escassetat que se solucionaven, amb més o menys efectivitat, amb noves encunyacions a la Seca de Mallorca impulsades per l'antiga Universitat de la Ciutat i del Regne de Mallorca. Però després de l'ocupació castellana, la competència per decidir l'encunyació de moneda fou transferida al rei d'Espanya i, conseqüentment, quan n'havia necessitat calia enfrontar-se a la burocràcia de l'estat borbònic. No debades, el Decret de Nova Planta del 28 de març de 1716 explicitava que el rei espanyol tenia reservada "*la Regalia de fabricar moneda, y las demás, assi en essa Isla, como en la de Iviza*".

El 1767, regnant Carles III d'Espanya (1759-1788), es detecta a Palma un d'aquests moments d'escassetat monetària, molt probablement arrossegat d'anys abans, que tengué una incidència directa en la vida quotidiana dels mallorquins. S'hi refereix un informe,⁸ datat el 6 de març i inserit en les actes municipals, on s'e-

6. En donen fe les actes municipals que, un cop l'any, deixaven constància de l'exhibició davant del Consistori de la marca que l'assajador municipal havia d'aplicar als objectes de plata que supervisàs; per exemple, les del 23 de setembre de 1768, p. 129.

7. CAMPANER Y FUERTES, Á.: *Numismática Balear*, p. 225. No podem afirmar categòricament que aquest fos l'any de tancament de la seca mallorquina perquè no hem localitzat encara la documentació que l'acrediti. Quan Campaner l'esmenta citant Bover, li retreu que no indiqui la font de la qual treu la informació.

8. AHMP, AH 2094/3 (actes municipals de 1767), p. 52 v-53.

numeren els problemes detectats pel síndic personer⁹ de la ciutat relatius a diversos assumptes i les propostes per a la seva resolució. El punt 32è parla d'una problemàtica causada per les pràctiques irregulars amb les monedes més menudes. Els menuts (en referència als diners) i les malles (mig diner, que s'havien deixat d'encunyar en època medieval però que encara devien trobar-se en ús), gairebé no circulaven, la qual cosa facilitava els abusos de molts comerciants que afectaven principalment la gent humil. Com a solució, es proposava que el rei decretàs la retirada de les monedes d'un dobler i la introducció de monedes equivalents a les "provincials" de Catalunya. El problema era que les monedes catalanes menudes més recents eren els ardots encunyats a Segòvia entre 1754 i 1756, regnant Ferran VI, que equivalien a dos diners, i, per tant, no havien de resoldre gran cosa.

Les sol·licituds, les discussions i les propostes entorn aquest assumpte s'allargaren durant uns quatre anys i vénen reflectides tant a les actes municipals com a l'expedient esmentat de l'ARM. De fet, la descripció més completa dels abusos data de 1769. En un informe del 26 de juliol d'aquell any,¹⁰ el síndic personer Antoni Cirer i Cerdà (que també s'identifica com a secretari del rei i comptador de la Reial Oficina del Dret d'Amortització i de Segell), principal transmissor de la queixa i impulsor de la proposta de solució, exposava els fets que havia observat en l'activitat comercial de Palma.

Explicava Cirer que molts comerciants acaparaven monedes d'un diner perquè desapareguessin de la circulació i només quedassin com a més menudes les d'un dobler, amb la qual cosa augmentaven artificialment els preus dels seus productes i obligaven el públic a gastar quantitats múltiples de dos diners amb l'excusa de no poder tornar canvi. Això afectava negativament, no només els pobres, que necessitaven cada diner de què disposaven, sinó també el públic en general i els soldats que formaven part de la guarnició militar permanent. Esmenta que, podent gastar un sol diner en productes com verdures, fruita, prebe, fideus, arròs, vi i vinagre, entre altres, n'havien de comprar el doble, un fet que, de passada, exposava alguns d'aquests aliments al deteriorament. Per altra banda, reconeix la manca o absència d'altres monedes menudes (parla de tresetes i sous, encara que les monedes d'un sou encara no s'havien encunyat) perquè afavoria altres abusos, com ara la de demanar un premi¹¹ a l'hora de bescanviar doblons per aquest tipus de moneda, o la de pagar als jornalers amb retard (de vegades considerable, de setmanes o mesos) part dels jornals de 8, 10 o 12 doblers cada un per la recollida de

9. El síndic personer era un càrrec municipal instaurat per Carles III d'Espanya el 1766 arran del conegut com a "Moti d'Esquilache" i mitjançant el qual es pretenia canalitzar les queixes i les reivindicacions de les classes populars davant els ajuntaments. Com veurem, el seu contacte continu amb la quotidianitat de les classes populars li permetia enumerar els problemes que es derivaven dels dèficits de la circulació monetària, entre molts altres assumptes.

10. ARM, AH 6632, document encapçalat pel "Sello Quarto, año de 1769".

11. Un premi és, en aquest cas, el benefici que l'acaparador o, més ben dit, l'especulador de moneda menuda exigia en bescanviar-la per moneda d'or.

l'oliva o la fabricació de l'oli amb el pretext de no disposar de moneda menuda suficient. La seva narració assabenta d'altres petits detalls, com ara que una "peseta" de l'època equivalia a 72 diners.¹² La solució que es proposa d'entrada en el mateix informe és la retirada de les monedes d'un doblor i l'encunyació de monedes noves que fossin del mateix valor que les "provincials catalanes", una operació que s'havia de fer sense causar cap perjudici a la Hisenda Reial. És possible que aquesta proposta, aparentment estranya, cercàs facilitar l'intercanvi comercial amb el Principat, històricament força intens, però aviat degué quedar clar que aquesta solució no resoliria el problema perquè no s'hi insistí més.

Per tant, la qüestió era prou rellevant com per elevar-la a la consideració del rei d'Espanya. El 19 de febrer de 1767, Miguel de Múzquiz, secretari d'Estat d'Hisenda,¹³ traslladava a la *Junta General de Comercio y Moneda* de Madrid (JGCM) la sol·licitud de l'Ajuntament de Palma per tornar a gaudir de la potestat d'encunyar "moneda provincial" menuda, la qual, segons un informe de l'intendent posterior, datat el 5 de juny, s'havia deixat d'encunyar l'any 1722.¹⁴ En el mateix informe, s'afirma que, per exercir aquest privilegi, el Regne de Mallorca venia pagant l'impost del fogatge al rei des de 1307 fins que fou abolit a sol·licitud de la ciutat per haver perdut la finalitat, en virtut d'una Reial Ordre de l'1 d'octubre de 1765.¹⁵ Amb aquesta supressió, s'havia exonerat en la pràctica el Regne de Mallorca del batiment de moneda, un privilegi que era exclusiu del rei, tal i com contemplava el Decret de Nova Planta.¹⁶ En aquell document de 1767, l'intendent proposava al rei que s'encunyassin a càrrec de la Reial Hisenda 60.000 lliures de moneda provincial de billó.

El fiscal traslladà a la JGCM totes aquestes consideracions de l'intendent,¹⁷ incloent-hi la petició al rei que les encunyacions anassin a càrrec de Jordi Descatllar, cavaller de primera i propietari de la seca mallorquina en virtut de l'antic privilegi, qui cobraria 2 sous i 9 diners per marc de moneda encunyada. També

12. El mot "peseta" referit a la moneda ja està documentat en el primer quart del segle XVIII en referència a les monedes de plata de dos reials. CRUSAFONT I SABATER, M.; BALAGUER, ANNA M.: "En el darrer any de la pesseta... o peceta". *Acta Numismàtica*, 31. SCEN (IEC). Barcelona, 2001, p. 158.

13. ARM, AH 6632, document amb l'any 1767 a la capçalera, p. 1. Miguel de Múzquiz y Goyeneche (1719-1785), nomenat per Carles III secretari d'Estat i del Despatx d'Hisenda el març de 1766 en substitució del marquès de Esquilache.

14. És curiós que, amb aquesta afirmació que es reitera a diversos documents consultats, s'ometin les encunyacions de tresetes de 1723 i 1724 i també la de diners de 1725 de la qual parla, com veurem, altra documentació. Tal vegada era una afirmació deliberada per allunyar tant com fos possible en el temps les darreres emissions de moneda menuda per tal d'emfasitzar-ne la necessitat.

15. ARM, AH 6632, document intítulat, al marge, "Extracto sudsinto de la representación de la Ciudad", p. 1 v, i també a altres documents del lligall. En aquest (p. 1) i altres documents (com el que mostra l'any 1767 a la capçalera, p. 2), s'hi indica erròniament l'any 1755 en lloc de 1765, però les actes municipals de 1765 acrediten fefaentment que aquesta Reial Ordre fou expedida aquest any: AHMP, AH 2093/3 (actes municipals de 26 d'octubre de 1765), p. 122 v.

16. ARM, AH 6632, "Extracto sudsinto...", p. 1 v, i altres documents del lligall). També es recorda a AHMP, AH 2095/2 (actes municipals de 24 de novembre de 1769), p. 182 v.

17. ARM, AH 6632, document amb 1767 a la capçalera, p. 1 v i 2.

sol·licita l'enviament de fons a Mallorca per aquest batiment atès que no hi havia doblers suficients a la Tresoreria mallorquina.¹⁸

A continuació, s'hi insereix una demostració, confeccionada per l'assajador de la seca, amb les despeses i els beneficis per a la Reial Hisenda que comportaria l'encunyació monetària.¹⁹ Cada marc de billó produiria 24 sous de moneda (per tant, 120 lliures amb 100 marcs). Dins 100 marcs, hi entraven 25 unces de plata de llei d'11 diners que costarien 40 lliures (2/8 per marc, a un preu de 8 sous). Pel que fa al coure, a cada marc hi entrarien 7 unces i 6/8 que, sumant-hi 1/8 per minves, farien 7 unces i 7/8 per marc (787 unces i 4/8 per 100 marcs que, aplicant l'equivalència d'1 lliura igual a 14 unces i 2/8, feien 55 lliures, 3 unces i 1 quart de pes). Si cada lliura de metall costava 6 sous i 6 diners, el preu del total era de 17 lliures, 12 sous i 2 diners. Pel que fa a la mà d'obra, el seu cost seria de 8 sous per marc (40 lliures per 100 marcs), un preu ja estipulat al contracte medieval. El resultat final seria un benefici per a la Reial Hisenda de 22 lliures, 7 sous i 10 diners (297 reials de billó i 17 maravedisos en moneda castellana).²⁰

A l'informe, també s'hi inclou el detall dels 8 sous per marc de la mà d'obra: 2 diners per a l'escrivà reial; 7 diners per al ministre de balança; 8 diners per al ministre de l'encuny; 4 diners per a l'assajador; 7 diners per a cada un dels dos guardes (el reial i l'universal); 2 sous i 2 diners a repartir entre quinze moneders; 2 diners per al fonedor; i 2 sous i 9 diners per al propietari de la seca, amb els quals cobriria l'ús de l'instrumental i les despeses menors, com el carbó. Tot el detall de la demostració redactada per l'assajador també figura a les actes de l'Ajuntament de Palma.²¹

A banda de la referència a la proposta d'encunyació de moneda nova, també s'assenyalen uns documents relacionats amb altres temes monetaris que estaven en possessió del fiscal:²² una ordre del president de la JGCM del 9 d'abril de 1761, traslladada al fiscal el dia 13 següent, amb la qual es trametia una carta de l'intendent de Mallorca amb un escrit dels tresorers de l'exèrcit sobre moneda de billó; un expedient tramès el 25 de juny de 1767 pel diputat eivissenc Bartomeu Tur perquè la JGCM tengués present la seva petició de batre a Eivissa 80.000 pesos en doblers de 5 sous;²³ i un document del Marqués de Esquilache, datat el desembre de 1763, que venia acompanyat per un escrit amb què Francisco Anto-

18. ARM, AH 6632, document amb 1767 a la capçalera, p. 3 i 3 v.

19. ARM, AH 6632, document amb 1767 a la capçalera, p. 3 v i 4. Aquestes xifres també es faciliten a les actes municipals: AHMP, AH 2095/1 (actes municipals de 1769), p. 181 v, 183 v i 184.

20. Inicialment, en alguns documents, com ara les actes municipals del 24 de novembre de 1769, p. 185 v, i una part de la documentació de l'ARM, s'hi indica un benefici de 27 lliures, 7 sous i 10 diners per cada 100 marcs, però en altres anotacions s'aclareix que el càlcul és erroni i que la xifra correcta era 22 lliures, 7 sous i 10 diners.

21. AHMP, AH 2095/1 (actes municipals de 24 de novembre de 1769), p. 184-184 v.

22. ARM, AH 6632, document amb 1767 a la capçalera, p. 5 i 5v.

23. Com s'assenyala a la pàgina 1 del mateix document de 1767, aquesta petició de Tur era una reiteració d'una altra datada el 27 de juliol de 1765.

nio de Ybarrola l'assabentava de la falta de moneda de plata a Mallorca i un expedient sobre la recollida de les anomenades “pessetes carolines”.²⁴

Sorprenentment, al llarg de 1768 poca (per no dir cap) documentació es va generar entorn aquest assumpte que semblava tan urgent. No és fins ben entrat 1769 que trobam l'informe datat el 26 de juliol i redactat pel síndic personer Cirer a què ens hem referit al començament, que, a banda de descriure amb detall la situació, prega al rei una solució per preservar la pau social a Mallorca i proposa que autoritzi l'encunyació de 300.000 pesos²⁵ de moneda de billó (una quantitat considerablement superior als 60.000 pesos defensats inicialment dos anys abans), repartits, segons s'indica al marge, a parts iguals entre monedes d'un sou, d'una treseta i d'un diner, una solució que havia de repercutir en benefici de totes les classes socials i de la tropa. Per a dur a terme l'operació, proposava d'extreure 25.000 o 30.000 pesos dels Cabals Comuns en qualitat de préstec, un import que seria reemborsat tan bon punt es començassin a encunyar monedes.²⁶

Per tant, segons aquestes xifres i tenint en compte que cada marc contenia 24 sous mallorquins i que es pretenien encunyar 100.000 marcs de cada moneda, el tiratge proposat per a cada peça serien:

	1 marc	100.000 marcs
1 diner	288	28.800.000
6 diners (treseta)	48	4.800.000
12 diners (sou)	24	2.400.000

A continuació, hi adjunta una demostració, signada el 30 de maig de 1767 per Lluc Marçà, argenter i assajador de la Casa de Moneda de Mallorca, amb els comptes de l'encunyació de “doblers i mitjos doblers mallorquins”, les xifres del qual es corresponen amb la demostració ja presentada per l'intendent dos anys més tard.²⁷ En el mateix lligall, encara hi ha una altra demostració que relaciona els mateixos comptes però que, a més, totalitza les beneficis per als 300.000 marcs de moneda de billó en 67.175 lliures, que equivalien a 892.567 reials de billó, 16

24. Es coneixien com a “pessetes carolines” les monedes de dos rals de plata encunyades a Barcelona per Carles, l'arxiduc d'Àustria, entre 1707 i 1714. CRUSAFONT I SABATER, M.; BALAGUER, A. M.: “En el darrer any de la pesseta...”, p. 165. Segons aquest mateix article, l'ordre de retirada d'aquestes peces fou publicada el 26 de desembre de 1759. A la documentació de l'ARM consultada, qualifica de “provincials” les pessetes carolines, un fet que reflecteix una certa incoherència del redactor en l'ús d'aquest adjectiu atès que, tot i haver estat encunyades a Barcelona, aquestes monedes es basaven en el sistema castellà per circular també fora de Catalunya.

25. A les conclusions analitzarem aquest ús aparentment indiscriminat dels termes “marcs” i “pesos” en referència als volums d'encunyació.

26. ARM, AH 6632, document encapçalat pel “Sello Quarto, año de 1769”, p. 1 i 1 v.

27. ARM, AH 6632, document encapçalat pel “Sello Quarto, año de 1769”, p. 2 i 2 v.

maravedisos i 3 avos castellans, i quantifica les minves estimades en 1.000 pesos per cada 100.000 marcs encunyats.²⁸

Resum del resultat (costs i benefici) de l'encunyació de 100 marcs de moneda

Despeses	
Plata	40 lliures
Coure	17 lliures, 12 sous, 2 diners
Mà d'obra i despeses	40 lliures
Total despeses	97 lliures, 12 sous, 2 diners
Benefici per a la Reial Hisenda	
Moneda resultant	120 lliures
Despeses	- 97 lliures, 12 sous, 2 diners
Benefici per a la Hisenda Reial	22 lliures, 7 sous, 10 diners

Benefici de l'encunyació de 300.000 marcs

67.175 lliures mallorquines = 892.567 reials de billó, 16 maravedisos i 3 avos castellans.

Minves estimades: 1.000 pesos per cada 100.000 marcs.

Poques setmanes més tard, el síndic personer Cirer va més enllà en la seva proposta amb un informe datat el 6 de setembre i adreçat als membres de la JGCM.²⁹ Després de sol·licitar, en nom propi i dels diputats, l'autorització per encunyar 300.000 pesos de moneda, repartits a parts iguals de 100.000 entre diners, tresetes i sous, i per retirar les monedes d'un dobler perquè resultaven molt perjudicials per als pobres, i d'exposar breument els resultats de la demostració ja detallada, es proposa a si mateix per ser designat director de la fabricació d'aquestes encunyacions. Fa al·lusió als mèrits contrets per haver exercit eficientment el càrrec de comptador del Reial Dret d'Amortització i Segell sense percebre cap remuneració durant 12 anys, al llarg dels quals havia establert una oficina per a la seva gestió i augmentat la recaptació dels 70.000 reials de billó fins als 230.000; accepta la percepció establerta per l'antic privilegi medieval de 8 sous per marc, incloent-hi el pagament dels operaris i la resta de despeses, i proposa que la fàbrica fos instal·lada a la *Casa del Salitre*, que aleshores estava desocupada. Hem de suposar que aquesta "casa del salitre" és la que s'havia establert en un espai que ocupava una antiga seca medieval, que havia estat recuperat per l'Ajuntament el 1767 per fabricar-hi aquest component de la pólvora i que es trobava en el recinte

28. ARM, AH 6632, document que comença amb "Relación individual...". Aquests resultats també vénen reflectits en el document amb 1769 a la capçalera, p. 3.

29. ARM, AH 6632, document amb data 6 de setembre de 1769 al marge.

de l'actual Casa de la Misericòrdia.³⁰ Resulta curiós observar com algú pensava en destinar a l'encunyació de moneda un indret que, segles abans, ja s'havia fet servir com a seca.

Per la seva banda, l'Ajuntament de Palma encara debatia les indicacions que es feien des de Madrid en referència a tot l'assumpte. El 24 de novembre de 1769, es discutí la Reial Ordre tramesa per la JGCM, datada el 27 d'octubre anterior, i s'hi feien diverses consideracions al respecte. Per començar, el Consistori posa en dubte la conveniència d'encunyar moneda que seguís el sistema castellà en substitució del mallorquí perquè es deixarien d'entendre, transcorreguts uns anys, els llibres de comptabilitat de tota casta,³¹ i perquè els pocs gèneres que Mallorca exportava i que es cobraven amb moneda d'or i de plata es podrien pagar en moneda menuda castellana, la qual cosa faria desaparèixer les monedes de metalls nobles i dificultaria molt la sempre necessària importació de blat i altres productes.³² L'Ajuntament també considerava que les monedes d'un sou no serien útils, que la fosa dels doblers per fer les noves monedes no seria rendible perquè no arribaven al pes que els pertocava tenir i que, a més de no sobrar doblers per destinar a aquesta finalitat al fons de Cabals Comuns, per treure'n s'havia de demanar el permís de la Junta de la Universal Consignació.³³

L'informe del 27 d'octubre reconeix que, quan la ciutat i el regne de Mallorca tenien la facultat d'emetre moneda en la seva seca, la manca de numerari es resolia ràpidament fent-ne encunyar a càrrec propi,³⁴ però que, en un moment de necessitat en què ja no es gaudia d'aquest privilegi, calia demanar l'autorització al rei per dur a terme aquella operació que, a més, reportaria beneficis a l'Erari Reial. S'explica que, entre altres efectes, la manca de moneda menuda obligava la Taula Nummulària a lliurar a aquells que retiraven dipòsits uns imports superiors als que tenien dipositats i haver de vigilar que la diferència li fos reemborsada posteriorment.³⁵ També esmenta la demostració feta per l'assajador major Lluç Marçà, que donava com a resultat un benefici de gairebé 80.000 lliures mallorquines si es batien 400.000 marcs de moneda menuda,³⁶ però que la fabricació havia d'anar a càrrec de la Reial Hisenda, com "s'observava en el continent".³⁷ Per tots aquests motius, l'intendent informava favorablement de la concessió del permís

30. TOUS MELIÀ, J.: *Palma a través de la cartografia (1596-1902)*. Ajuntament de Palma. Palma, 2009, p. 287. També en parlarem a BOADA SALOM, J.; ORELL JAQUOTOT, J.: "Apunts sobre les diverses ubicacions de la seca de Mallorca (segles XIII-XV)". *Acta Numismàtica*, 43. SCEN (IEC). Barcelona, 2013, p. 85-93.

31. La documentació diversa que es refereix a aquests inconvenients esmenta llibres com els de la *Taula Nummulària*, de dipòsit reial, cùries, censos, lluïsmes, liquidacions, transaccions, comptes judicials i extrajudicials, etc.

32. AHMP, AH 2095/1 (actes municipals de 24/11/1769), p. 180.

33. AHMP, AH 2095/1 (actes municipals de 24/11/1769), p. 180-180 v.

34. AHMP, AH 2095/1 (actes municipals de 24/11/1769), p. 180 v-181. Es refereix, evidentment, als temps anteriors al Decret de Nova Planta.

35. AHMP, AH 2095/1 (actes municipals de 24/11/1769), p. 181.

36. AHMP, AH 2095/1 (actes municipals de 24/11/1769), p. 181 v.

37. AHMP, AH 2095/1 (actes municipals de 24/11/1769), p. 182 v.

per encunyar moneda menuda fins a les 60.000 lliures, seguint les normes que s'establissin i a la casa de la moneda que era propietat del cavaller palmesà Jordi Descatllar, posseïdor de l'antic privilegi medieval, a qui se li hauria d'abonar la quantitat de 2 sous i 9 diners per marc que s'incloïa a la demostració, juntament amb la resta de conceptes ja explicats anteriorment.³⁸ Però si el rei autoritzava dur a terme aquesta encunyació, calia enviar doblers a Mallorca perquè la tresoreria de l'illa tenia molts pocs fons atès que la recaptació per la contribució reial o talla del regne, el producte del Patrimoni i totes les rendes només bastaven per mantenir les tropes i les obligacions de la tresoreria.³⁹

En la mateixa sessió, es fa referència a la carta escrita per Miguel de Múzquiz en la qual proposa l'encunyació de 300.000 pesos de diners, tresetes i sous a parts iguals i a partir del metall obtingut de la fosa dels doblers, que es proposava retirar de la circulació, i amb el préstec de 25.000 o 30.000 pesos dels Cabals Comuns.⁴⁰ A continuació, els diputats de l'Ajuntament i el síndic personer presentaren, dibuixades en paper, els dissenys de les noves monedes,⁴¹ una circumstància a la qual també s'hi refereix una pàgina de l'expedient de l'ARM amb un text breu però confús que diu el següent: “*Ay antecedentes en poder del Sor. Fiscal sobre este asunto. Y no vienen mas muestras de moneda que las 3 que presentan figuradas de 1, 6 y 12 dineros; no obstante que á el Comand[an]te General pareze le presentaron muestras de la moneda antigua y de la moderna que pretenden se labre*”.⁴² Sembla clar que les “*muestras figuradas*” que es presentaren al fiscal es refereixen als dibuixos que reproduïm en aquest article, però les mostres que es presentaren al comandant, tant de la moneda antiga com de la moderna que es pretenia encunyar, semblen haver estat més “reals”. Tot i no tenir constància de cap evidència física de la seva existència, no es pot descartar categòricament que se n'encunyassin algunes proves però sense arribar a fer-ne una producció massiva, un cas que seria similar al de la moneda de 12 diners de 1808.⁴³

Un extens document sense data ni signatura d'unes 29 pàgines recull tota la informació recopilada fins aquell moment.⁴⁴ Comença transcrivint un text de la JGCM i datat a Madrid el 19 d'octubre de 1769 en què s'informa que el Marquès d'Alòs, comandant general de Mallorca, va adreçar l'informe dels diputats i del síndic personer de Palma a Miguel de Múzquiz, que aquest havia tramès, per ordre

38. AHMP, AH 2095/1 (actes municipals de 24/11/1769), p. 183-184 v.

39. AHMP, AH 2095/1 (actes municipals de 24/11/1769), p. 183 v.

40. AHMP, AH 2095/1 (actes municipals de 24/11/1769), p. 184 v-185.

41. AHMP, AH 2095/1 (actes municipals de 24/11/1769), p. 185.

42. ARM, AH 6632, document amb l'any 1767 a la capçalera, p. 6.

43. OROL PERNAS, A.: “Nueva moneda mallorquina de doce dineros (1808)”. *Acta Numismática*, 11. SCEN (IEC). Barcelona, 1981, p. 219-222.

44. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera. Algunes de les consideracions d'aquest informe es troben recollides literalment en les actes municipals com a part de la transcripció d'un document signat per Luis Alvarado, secretari de la JGCM a Madrid: AHMP, AH 2095/1 (actes municipals de 1769), p. 180 v – 186.

del rei, a la JGCM el 13 de setembre anterior.⁴⁵ Després d'explicar la problemàtica ja coneguda, de reclamar la urgència d'una solució i d'exposar que aquesta havia de passar per l'encunyació de 300.000 pesos en tresetes, sous i diners a parts iguals, s'estima que, per dur a terme aquesta operació, es necessitaven 25.000 o 30.000 pesos i que l'havia de dur a terme "*uno de los suplicantes o quien fuere del agrado de S.M.*" (per tant, la designació dels Descatllar ja no era indiscutible).⁴⁶ També s'hi diu que els diputats i el personer presentaven els dibuixos de les monedes i un pressupost, amb indicació dels beneficis per a la Reial Hisenda (les 67.175 lliures per als 300.000 marcs abans esmentades).⁴⁷ Tot i que el comandant general veia amb bons ulls aquesta operació, considerava que la proposta de substituir el sistema monetari mallorquí pel castellà era un assumpte molt seriós sobre el qual calia fer una reflexió addicional i escoltar allò que tengués a dir la Reial Audiència de Mallorca. Un cop la JGCM tengué coneixement dels detalls, el mateix 16 de setembre acordà traslladar-ho al fiscal perquè donàs el seu parer.⁴⁸ El fiscal contestà proposant que fos l'Ajuntament de Palma el que informàs sobre la situació, tenint en compte allò que havia exposat en l'informe que ja havia traslladat el 1767, en especial pel que feia a la introducció del sistema monetari castellà (que, segons el fiscal, evitaria "la confusió i la disparitat que causa la diversitat de monedes en els regnes i províncies sota un mateix sobirà"), i formar un càlcul de la quantitat de moneda que caldria batre tant a Mallorca com a Eivissa, on s'aplicaria la mateixa decisió intentant reduir al màxim les pèrdues generades per la fosa de la moneda local que hi circulava. L'Ajuntament de Palma havia de passar aquest informe i el seu parer sobre l'assumpte a l'Audiència de Mallorca.⁴⁹

Posteriorment, es fa referència a la tramesa que el comandant general havia fet l'1 de juliol anterior (segurament a la JGCM) de la documentació que s'havia demanat a l'Audiència de Mallorca el 27 d'octubre de l'any anterior.⁵⁰ Aquest expedient incloïa diversos informes: un de l'Ajuntament de Palma, un del síndic personer, un de l'assajador de la Seca de Mallorca i un quart del president de la Junta de Cabals Comuns. Segons l'Ajuntament, les tres demostracions que s'incloïen concordaven en la quantitat de plata que entrava en cada marc, en el cost de la seva fabricació i en la quantitat de coure que calia usar.⁵¹ La diferència en el

45. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 1.

46. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 1 v- 2 v.

47. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 3.

48. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 3 v.

49. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 4 i 4 v.

50. Aquest indici ens fa pensar que l'informe, tot i l'any que figura a la capçalera, fou redactat el 1770, ja que, com hem vist, una de la documentació més important a què es fa referència du data de 27 d'octubre de 1769. L'any 1769 de la capçalera pot voler destacar el període en què tengueren lloc els fets que s'hi expliquen, no necessàriament l'any en què es redactà el document.

51. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 5 i 5 v.

benefici per a la Hisenda entre l'informe de l'Ajuntament i els altres dos era per la diferència de preu del coure. Si s'usava metall nou, es calculava un benefici de 22 lliures, 7 sous i 10 diners, però si s'usava el metall resultant de la fosa dels doblers retirats, el resultat seria menor perquè, com que els doblers eren curts de pes, amb un marc de 24 sous del seu metall només es podrien fabricar uns altres 24 sous de moneda, amb la qual cosa els 8 sous per marc de la mà d'obra esdevindrien una pèrdua.

De fet, l'Ajuntament volia combatre la idea de retirar de circulació i fondre els doblers. Per això, a continuació argumenta que la idea de fabricar 200 marcs de metall mesclant 100 marcs de metall nou amb 100 marcs de metall procedent de la fosa dels doblers en circulació tampoc no seria gaire rendible: 100 marcs de metall reciclat costarien 120 lliures; 100 marcs de metall nou (al preu de 6 sous i 6 diners la lliura) costarien 17 lliures, 12 sous i 2 diners; i el cost de la mà d'obra de l'encunyació dels 200 marcs, 80 lliures. Si la moneda obtinguda serien 240 lliures de moneda d'un diner nova i la suma dels costos seria de 217 lliures, 12 sous i 2 diners, el benefici per a la Hisenda es limitaria a 22 lliures, 7 sous i 10 diners, és a dir, exactament el mateix que el resultant de l'encunyació de 100 marcs de metall nou. El doble de feina per al mateix benefici, o la meitat de benefici per a la mateixa feina.⁵²

El Consistori continua amb altres arguments contraris a la retirada dels doblers.⁵³ Segons l'autoritat municipal, la retirada d'aquesta moneda, encara que es fabricassin diners, podria implicar que els mateixos comerciants tornassin a acaparar els diners nous com havien fet abans i que, a falta de doblers, forçassin el públic a gastar imports comptats en tresetes o, pitjor encara, en els sous nous, la qual cosa provocaria un dany encara més gran. Per això mateix, per evitar posar en circulació una moneda menuda que es pogués fer servir per arrodonir els preus a l'alça després d'acaparar les de valor inferior, l'Ajuntament tampoc no veia convenient l'encunyació de monedes d'un sou.⁵⁴ Tenint aquests factors en compte, el consistori palmesà proposa un pla d'encunyacions diferent: 100.000 marcs de tresetes, 60.000 de doblers i 140.000 de diners. Per altra banda, admet desconèixer el benefici que reportaria al Reial Erari l'encunyació de moneda menuda castellana (la qual cosa implicava l'admissió del desconeixement del seu cost), però sí opina que el canvi de sistema monetari implicaria els inconvenients abans exposats (la incomprensió dels llibres de comptes transcorreguts uns anys i la desaparició de la moneda de metalls nobles). També considera, tot evitant donar noms, que com que la Reial Hisenda pagaria l'encunyació, havia de ser el rei qui elegís

52. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 5 v-6 v.

53. Els arguments que es relacionen a continuació també es troben recollits en les actes municipals de 1770. AH 2096/2 (actes municipals de 9/02/1770), p. 7 v-9.

54. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 6 v.

la persona que més li agradàs per esdevenir-ne el responsable. Pel que fa al préstec de 25.000 o 30.000 pesos dels Cabals Comuns, l'Ajuntament diu que no tenia la facultat d'autoritzar-lo però que necessitaven aquests fons per a fer obres de l'Hospital General i de les Cases de Santa Caterina per a traslladar-hi malalts i captaires respectivament, i demana al rei no destinar-los a una altra finalitat.⁵⁵

En aquesta documentació, també s'hi recull l'opinió del síndic personer, que de vegades es distancia de la de l'Ajuntament de Palma. En opinió seva, la fosa de la moneda circulant d'un dobler per encunyar una quantitat superior de moneda d'un diner constituïria una despesa petita per a la Reial Hisenda en comparació amb el considerable benefici que representaria per al públic. També exposa alguns dels problemes quotidians amb què es trobaven algunes persones humils per la manca de moneda menuda. Explica que, en voler comprar paper segellat amb el segell de 4a categoria, que costava 5 doblers i mig cada mig plec (és a dir, 11 diners), aquestes persones es veïen obligades a comprar un plec sencer perquè la botiga on es venien no disposava de moneda per tornar el canvi. Quelcom similar ocorria en voler comprar pa, que es venia a 4 doblers i mig o 5 doblers i mig la peça (9 i 11 diners respectivament): el forner no podia tornar canvi i el comprador es veia obligat a fiar-l'hi perquè el comptàs a la compra següent, cosa que no sempre ocorria i, per tant, donava peu a conflictes personals. També es mostra un fervent defensor de mantenir la "moneda provincial" perquè garantia la "riquesa del país" en què circulava, com era el cas del Principat de Catalunya, on hi havia "la major economia, indústria i riquesa".⁵⁶

El personer insisteix que la retirada dels doblers per fondre'ls i fer servir el metall resultant per encunyar una quantitat major de diners seria un bon servei al públic. No entén que l'Ajuntament hagués dubtat de l'habilitat dels comerciants per amagar les monedes de diner que ell al·legava i recorda que de les 7.000 lliures de diners (1.680.000 peces) que s'encunyaren el 1725, n'hi havia, en aparença, moltes menys en circulació. En opinió seva, l'acaparament de moneda es produïa perquè existien els doblers, que només valien el doble de la moneda acaparada, però no tendria lloc si la següent moneda tengués un valor sis vegades superior (la treseta), sobretot si s'encunyava una quantitat considerable de diners nous. Afegeix que els 100.000 marcs de diners que digué que calia encunyar quan fou preguntat haurien de ser 200.000 si es retiraven les monedes d'un dobler, a banda dels 100.000 marcs de tresetes i de sous.⁵⁷ També considera que les monedes d'un sou esdevindrien molt útils per al pagès i encara per al públic en general perquè, d'aquesta manera, els jornalers percebrien el pagament dels jornals més còmodament amb tot just tres, quatre, cinc o sis peces (pensem que rebre un jornal diari

55. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 7-8.

56. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 8-9.

57. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 9-10.

de sis sous en doblers eren 36 peces per jornal·ler); d'aquesta manera, a més, els patrons es quedaven sense l'excusa de no tenir prou moneda per pagar. Si els jornal·lers no cobraven, havien de demanar als botiguers que els fassin el menjar, que eventualment el cobraven més car.⁵⁸

En canvi, el síndic personer sí coincidia en la valoració negativa que l'Ajuntament de Palma feia sobre un eventual canvi de sistema monetari: la substitució del sistema provincial pel castellà implicaria conduir a la més absoluta confusió tota casta de documents legals en què s'expressassin imports pecuniaris, i també afectaria el treball dels arriers en el transport de moneda perquè, segons es desprèn del testimoni del personer, el transport de 100 lliures en moneda menuda castellana pesaria molt més.⁵⁹

L'Audiència de Mallorca acordà passar al fiscal els dos informes, el de l'Ajuntament i el del síndic personer, i, alhora, es queixava que cap dels dos no indicava el volum de "moneda provincial" que circulava tant a Mallorca com a Eivissa, on la circulació de moneda local també estava qüestionada. A aquesta darrera objecció, ambdós actors de l'àmbit local al·leguen que pensaven que ho havien de fer només en el cas que es decidís de fondre la moneda mallorquina per substituir-la per la castellana, una mesura que, novament, consideraven que podria tenir efectes catastròfics, no només en els comptes, sinó en la resta de mesures comercials tradicionals mallorquines.⁶⁰ En aquest sentit, recorda les equivalències tant del sistema monetari mallorquí (1 lliura = 20 sous; 1 sou = 6 doblers = 12 diners), com del sistema de pesos que s'hi recolzava basat en la lliura mallorquina, formada per 12 unces i amb mesures menors d'1, 2, 3 i 4 diners fins a mitja lliura (assenyala que 1 lliura mallorquina eren 14 unces i 2 octaves castellan·les). Afirmar que *"tanto las medidas como los pesos se hallan hechos a proporcion de la moneda mallorquina, y quedarian inútiles por no poder proporcionarse á la castellana, cuyos pesos sencillos de 8 maravedies de plata, importan una libra 2 sueldos y 8 dineros mallorquines"*.⁶¹

El síndic personer s'aventura a estimar que a Mallorca i Eivissa hi devia haver 100.000 pesos de doblers en circulació. Considera que *"fundién·dose estos [100.000 pesos] lo que se perdiese en las mermas seria la utilidad que podria tener la Real Hacienda y así se podrá conceptuar que como se han de acuñar 400.000 marcos tendra S.M. el beneficio de 300.000, pues la que puede rendir los otros 100.000 en corta diferencia, será por la pérdida construcción y mermas de los 100.000 que se habrían de fundir para extinguir los dobleros"*.

58. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 10-10 v.

59. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 11.

60. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 11-11 v.

61. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 12.

També diu que convé nomenar un director per aquesta encunyació, a qui es podrien pagar els 8 sous per marc, una quantitat que hauria d'incloure les remuneracions als operaris i resta de despeses, però que a càrrec de la Reial Hisenda anirien els encunyys, les eines i “*composición de Casa; que se podía destinar una parte de la Casa de las Armas que S.M. tiene construída*”.⁶²

D'aquesta manera, diu el personer, en fondre i reencunyar els doblers, l'Erari Reial només hauria de suportar el cost de les minves. Per evitar-li costs addicionals, el personer no considerava gaire útil la fabricació de moneda nova a Eivissa. Davant la petició de l'Ajuntament de destinar els doblers sobrants a les obres de reforma de l'Hospital General i d'obtenir, a canvi de no objectar a aquesta desviació, un seient al que segurament era algun òrgan col·legiat de decisió en l'àmbit de l'hospital, el personer al·lega que aquesta concessió era innecessària perquè, en un termini de tres o quatre mesos, es podria retornar part del préstec per comprar materials de construcció i, en un any o menys, estaria tot reemborsat i es podrien emprendre les obres. Segons el president de la Junta de Cabdals Comuns, a aquests efectes hi havia 36.131 lliures, 1 sou i 9 diners, que es trobaven a la Taula Nummulària.⁶³

Per la seva banda, l'assajador de la Seca de Mallorca, Lluc Marçà, declarà que, en cas de fondre's els doblers existents per fer-ne tresetes i sous, calia tenir en compte el següent:⁶⁴

- Un marc de doblers mallorquins corrents tenia 4/8 de plata de llei d'11 diners i pesava més o menys 27 sous.
- Sense comptar-ne les minves (que havien de ser escasses), el cost dels 100 marcs fosos seria de 135 lliures (27 sous cada marc). Aquest cost inclouria les 120 lliures del metall (a raó de 24 sous per marc) més 15 lliures (3 sous per marc) del sobrepreu per la fosa de les monedes de dobler.
- Per eixugar aquest sobrepreu, l'assajador proposava de lligar aquests 100 marcs de metall de moneda fosa amb uns altres 100 marcs fets de metall nou, que pesaven exactament 57 lliures i 2 unces, que incloïen 55 lliures, 3 unces i un quart de coure després de descomptar-ne les minves, i 25 unces de plata de llei d'11 diners.⁶⁵
- Però en aquest cas, en lloc d'afegir 25 sous de plata, s'afegeixen de coure per completar uns altres 100 marcs, que tot plegat sumen aquestes 57 lliures i 2 sous.

62. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 12-12 v. *La Casa de las Armas* era la denominació que rebia antigament l'edifici d'ús militar annex al Palau de l'Almudaina, on en els anys 70 del segle XX hi havia el Govern Militar. Juan Tous, Jerónimo: *Grabadores mallorquines*. Diputació Provincial de Balears. Palma, 1977. Actualment, és el quarter general de la Comandància General de Balears.

63. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 12 v-13.

64. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 13 v-14 v.

65. Aquestes tres quantitats s'expressen com a 57 lliures i 2 sous; 55 lliures, 3 sous i ¼; i 25 sous (la plata), però indica que són mesures de pes mallorquines, motiu pel qual les fraccions de les lliures han de ser, per força, unces, en base a l'equivalència següent: 1 lliura = 12 unces; 1 unça = 4 quarts.

- Aquestes 57 lliures i 2 unces del metall resultant, a un preu de 6 sous i 6 diners per lliura, tenien un cost de 18 lliures, 11 sous i 7 diners.
- Aquests 200 marcs produirien 240 lliures en diners mallorquins, a raó de 24 sous el marc, i abocaria un benefici de 6 lliures, 8 sous i 5 diners.
- Si en lloc de diners es fabricassin tresetes i sous, es produirien 28 sous per marc (280 lliures els 200 marcs).
- Si a aquestes 280 lliures se li descomptava el cost de la fosa, que pujava a 233 lliures, 8 sous i 7 diners, la Reial Hisenda encara guanyaria 46 lliures, 8 sous i 5 diners per cada 200 marcs.
- Els diners que es fabricassin amb el metall de la llei correcta produirien 24 sous per marc i deixarien un benefici per a la Reial Hisenda de 22 lliures, 7 sous i 10 diners cada 100 marcs, tal i com constava a les certificacions.

La Reial Audiència es mostra d'acord amb la necessitat peremptòria que hi havia d'encunyar moneda mallorquina de billó dels valors proposats per l'ajuntament, el síndic i els diputats, especialment de diners. Aquests, a més, estan d'acord en la pèrdua que experimentaria l'Erari Reial si es fonguessin els doblers per encunyar la moneda nova, però l'assajador no hi està d'acord. La Reial Audiència també es mostra d'acord amb l'ajuntament i amb el síndic personer en la idea que no convenia l'encunyació de moneda de billó castellana pels motius que exposen i per l'experiència negativa quan, anys abans, s'havia intentat la introducció de moneda menuda castellana a Mallorca, una decisió que s'hagué de revocar atesos els perjudicis que havia causat.⁶⁶

Per tant, l'Audiència considerava convenient la fabricació de 300.000 marcs de moneda menuda: 150.000 de diners, 100.000 de sous i 50.000 de tresetes (d'aquestes darreres, n'hi havia bastants en circulació). En cas de retirar-se els doblers (mesura que considerava molt útil), del metall que se n'obtindria es podria dedicar un terç a tresetes i dos terços a sous.

Quant als fons que havien de finançar interinament l'encunyació de la nova moneda, es diu que el síndic apuntava als Cabals Comuns, però es reconeix que el president de la Junta d'aquests cabals ja havia indicat els que hi havia i la finalitat a què estaven destinats.⁶⁷

El 9 de febrer de 1770, el Consistori palmèsà redactà una carta destinada a la Cort de Madrid en què treu diverses conclusions de les tres demostracions rebudes sobre l'encunyació de moneda. Observa que totes coincideixen en la quantitat de plata que s'havia d'incloure a cada marc i gairebé en el cost del coure, que presentava lleugeres diferències causades per alguna disparitat en el preu de compra i al qual només l'intendent hi afegeix un vuitè més en previsió de les minves.

66. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 14 v-15.

67. ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 14 v-15.

També exposa els arguments que s'esmenten en l'informe de l'ARM i dels quals ja hem parlat anteriorment.⁶⁸

El 15 de març següent, la Reial Audiència trameté a l'Ajuntament de Palma un decret que el Consistori discutí dia 20.⁶⁹ Tot i no explicar-ne el contingut, els regidors conclogueren que havien complit amb allò que la JGCM els havia encarregat per calcular el volum de moneda que hi havia en circulació tant a Mallorca com a Eivissa, tot amb l'objecte de preveure les conseqüències de retirar tota la moneda mallorquina per fondre-la i convertir-la en moneda imitativa de la de Castella. Entre les conseqüències negatives d'aquest canvi, destaca el fet que tant les mides com els pesos que es feien servir per vendre molts productes de primera necessitat estaven fets a proporció de la moneda mallorquina, amb la qual cosa un canvi com aquell faria la relació incomprensible. Per il·lustrar-ho, assenyala l'equivalència entre la moneda castellana de referència amb la moneda mallorquina: un pes de 8 reials castellans equivalien a 1 lliura, 2 sous i 8 diners mallorquins.⁷⁰ Finalment, es decideix traslladar aquestes reflexions a la Reial Audiència en un informe datat el 2 d'abril següent.

Sembla que, amb aquesta discussió i darrera tramesa de documentació, l'ajuntament donà per liquidat l'assumpte de les noves encunyacions perquè no tornà a promoure més debat. Qui no s'oblidà encara del tema fou el síndic personer, Antoni Cirer, qui aparentment continuava tenint aspiracions de dirigir la fabricació de les noves monedes. En una missiva datada el 28 de febrer de 1771,⁷² quatre anys després que ell mateix encetàs les discussions amb la denúncia del que estava passant a peu de carrer, Cirer recordava la seva comunicació del 26 de juliol de 1769, en què, juntament amb els diputats, exposava el problema de la manca de moneda menuda i en proposava una solució i, alhora, recomanava la designació d'un dels components de la comissió formada a tal efecte per a dirigir aquestes noves encunyacions i que s'instal·làs la fàbrica en els baixos de la Casa de les Armes.

Fa referència als informes redactats per ell mateix, per la Reial Audiència i per l'Ajuntament de Palma, tots a petició de la JGCM, i també a una carta de Jordi Abri Descatllar amb la qual reclamava el privilegi medieval que el seu avantpassat havia obtingut per una quantitat que aquí s'expressava en 2.000 escuts d'or, amb una remuneració de 8 sous per marc, coneguts com "de l'aforament" i amb els quals s'havien de pagar els treballadors i les despeses.⁷³

68. AHMP, AH 2096/2 (actes municipals de 9/02/1770), p. 7 v – 9 v. Els arguments estan continguts en ARM, AH 6632, document amb l'any 1769 a la capçalera, p. 5 v-8.

69. AHMP, AH 2096/2 (actes municipals de 20/03/1770), p. 19 v-20 v.

70. AHMP, AH 2096/2 (actes municipals de 20/03/1770), p. 20-20 v.

71. AHMP, AH 2096/2 (actes municipals de 2/04/1770), p. 25 v-26.

72. ARM, AH 6632, document amb data de 28 de febrer de 1771 al final.

73. ARM, AH 6632, document amb data de 28 de febrer de 1771 al final, p. 1-1 v. L'escut era una moneda inexistent en el moment de la redacció del contracte.

Davant la reclamació de Descatllar, Cirer explica a la JGCM que aquest privilegi es trobava abolit amb els arguments següents:⁷⁴

1). Aquest privilegi només es referia a la moneda d'or i de plata, i en aquell moment el debat se centrava en la moneda de billó. Malgrat tot, aquesta afirmació de Cirer sembla més un pretext per afeblir l'argumentació de Descatllar que una certesa atès que, a Can Catllar, històricament també s'hi encunyà moneda de billó.

2). La petició era perquè fos el rei qui manàs l'encunyació com a posseïdor exclusiu del privilegi, però no perquè s'encunyàs en nom de la ciutat. Per això, Descatllar no podia pretendre que se li concedís a ell la potestat d'aquesta encunyació.

3). Segons constava en la Intendència del Regne de Mallorca, els anys 1721 i 1722 s'havia encunyat moneda a compte de la Reial Hisenda. L'intendent n'informà d'aquesta circumstància el 5 de juny de 1767.

4). Quan Felip V conquerí Mallorca el 1715, n'abolí tots els privilegis; per això, s'encunyà la moneda el 1721 i 1722 a compte de la Reial Hisenda, sense que ningú, ni els suposats propietaris del privilegi, fessin cap reclamació.

5). El núm. 46, foli 281, de la publicació setmanal *Correo General*, l'Audiència del Regne de Mallorca ja esmentava que la Seca de Mallorca disposava d'una jurisdicció reial civil i criminal pròpia, independent de qualsevol altra i a la qual se sotmetien tots els oficis de la casa de la moneda, que ara es trobaven extingits.

6). Una ordre expedida pel Marqués de Esquilache l'1 d'octubre de 1765, arran d'una consulta feta al rei pel Consell d'Hisenda, reconeixia els orígens medievals del privilegi per encunyar moneda de què gaudia el Regne de Mallorca i l'impost del fogatge que se'n derivava. Però també aclareix que, arran de "la darrera conquesta" (l'ocupació castellana), es volgué abolir aquest impost i que, amb l'ordre de 1765, quedava ben clar que la facultat d'encunyar moneda només li corresponia al rei d'Espanya, alhora que abolia definitivament el fogatge i deixava sense efecte el privilegi dels Descatllar.

7). Els càrrecs de la seca depenien directament de la designació reial i no per haver estat comprats en el passat. Per tant, si no hi havia una persona designada per dirigir l'encunyació no era perquè Descatllar retingués el privilegi, com aquest volia fer veure, sinó perquè feia temps que aquest càrrec havia esdevingut innecessari.

8). Es reiterava que, tal i com ja assenyalaven reials ordres anteriors, els privilegis tocants aquests assumptes havien de ser assumits per la Corona i, per tant, no es podien atribuir a altres persones.

74. ARM, AH 6632, document amb data de 28 de febrer de 1771 al final, p. 1 v-2 v.

Per tot allò exposat, Cirer continuava recordant que el rei tenia ple dret de premiar tot aquell que consideràs que s'ho havia guanyat per la seva feina i esforç, com era el seu cas per haver-lo servit en el ram d'Amortització i Segell des del 1753 sense cap gratificació, tot i haver tengut a càrrec seu nou oficials que sí percebien una remuneració. Recordava Cirer que la seva feina per tota l'illa durant 12 anys havia facilitat una recaptació total de 841.117 reials i 21 maravedisos de billó (414.116 reials i 29 maravedisos de billó els dos primers anys), quan anteriorment no es recaptaven ni 6.000 reials anuals, i havia redactat, amb l'aprovació reial, un reglament per a la constitució d'un departament destinat a recaptar els impostos de forma efectiva.⁷⁵

Cirer recorda que havia estat designat síndic personer el 1769 per elecció popular i que tant l'elecció com la pròrroga del càrrec pels anys posteriors, incloent-hi la de 1771, havien estat aprovades pel *Consejo de Castilla* per continuar amb l'èxit de la seva tasca; també que era membre de la *Junta Municipal de Temporalidades de los Regulares Expulsos de la Compañía* i que fou ell qui tengué la idea d'encunyar moneda, treballà en el pla i en la demostració de com dur a terme aquesta operació i el càlcul dels beneficis per a la Reial Hisenda. Per tot això, sol·licitava que se'l nomenàs director de l'encunyació i, per demostrar que només aspirava a l'honor i no a un interès pecuniari, acceptava que se'l remuneràs amb els 8 sous per marc estipulats en el privilegi medieval, amb els quals pagaria els treballadors, el carbó, la llenya i la resta de despeses de la fabricació de moneda.⁷⁶

Cirer també diu que, tot i haver dit en la seva carta del 26 de juliol de 1769 que necessitava fons per a iniciar les encunyacions, ja que la Tresoreria mallorquina no en tenia i que es podien obtenir en qualitat de préstec dels Cabals Comuns per ser retornats al més aviat possible, en redactar la carta ja s'havien extret fons dels Cabals Comuns per necessitats d'abastiment causades per la guerra, però es podien extreure fons de la Tresoreria, que aleshores sí disposava de fons suficients i que es reemborsarien tot d'una que s'iniciàs l'encunyació en forma de la nova moneda, amb la qual es podrien pagar mensualment la tropa, els sous i altres despeses. D'aquesta forma, el poble notaria els beneficis tot d'una i s'evitaria haver de recórrer als Cabals Comuns, una font de recursos ara més limitada.⁷⁷

Cirer s'acomiada del rei demanant que manàs allò que més li complagués i insistint que el nomenàs a ell director de l'encunyació o, si més no, algun dels diputats, sempre sota les condicions esmentades.

Aquest sembla ser el darrer document generat entorn a aquesta emissió monetària. Tot i no haver-ne localitzat cap altre que aclareixi els motius pels quals no s'arribà a fer l'encunyació, assajarem de donar-ne alguna en l'apartat de conclusions.

75. ARM, AH 6632, document amb data de 28 de febrer de 1771 al final, p. 2 v-3.

76. ARM, AH 6632, document amb data de 28 de febrer de 1771 al final, p. 3-3 v.

77. ARM, AH 6632, document amb data de 28 de febrer de 1771 al final, p. 3 v-4.

Descripció física de les monedes

Advertiments previs:

- Les mides són les naturals dels dibuixos sobre el paper.
- S'hi indiquen els pesos teòrics, calculats amb la divisió del pes del marc castellà (230 g) entre el número de peces per marc (24 sous).
- Es reproduïxen les dues cares tal i com estan representades al document, tot i que l'anvers, convencionalment considerat com la cara en què apareix el bust del rei, es troba a la dreta, i el revers, la cara en què apareixen les armes o la insígnia, es troba a l'esquerra. Per aquest motiu, l'ordre en la descripció és l'invers de l'habitual (primer el revers i després l'anvers, d'acord amb l'ordre de la imatge).

1) Sou (12 diners). Billó.

r/ DOSE DINEROS DE MALLORCA. Armes de Mallorca coronades i de forma ametllada.

a/ CAROLVS III. HISPAN. REX. 1769. Flor de quatre pètals. Dins orla lineal, bust del rei mirant a l'esquerra i, davant la cara, número 12 i punt.

Ø = 25 mm

Pes teòric: 9,58 g

2) Treseta (6 diners). Billó.

r/ 6 DINEROS DE MALLORCA. Creu llatina sobreposada a un escut coronat.

a/ CAROLVS III HISPAN. REX. 1769. Flor de quatre pètals. Dins orla lineal, bust del rei mirant a l'esquerra i, davant la cara, número 6 i punt.

Ø = 20 mm

Pes teòric: 4,79 g

3) Diner. Billó.

r/ DINERO DE MALLORCA. Creu llatina coronada dins una orla lineal.

a/ CAR. III. HISP. REX. 1769. Flor de quatre pètals. Dins orla lineal, bust del rei mirant a l'esquerra i, davant la cara, número 1 i punt.

Ø = 13 mm

Pes teòric: 0,8 g

CONCLUSIONS

Ha quedat constatat que de l'estudi d'un expedient referent a una moneda que no es va adoptar, es poden treure conclusions interessants sobre les pràctiques d'encunyació de l'època, volums de circulació monetària i tiratges de monedes que li precediren en el temps. Les conclusions es podrien estendre fins i tot al camp de la lexicografia en comprovar l'ús de diversos mots que encara s'empren avui dia en el català de Mallorca, com, per exemple, la paraula “menut”, que, com hem vist, es referia a les monedes d'un diner i que ara es fa servir per referir-se a la “moneda menuda” en circulació; o la paraula “doblers”, nom genèric de la massa monetària, que, pel que hem vist, devia provenir del costum, segurament d'origen immemorial i basat en la pràctica quotidiana, d'expressar els preus de poc import primordialment en aquest múltiple del diner.

Pel que fa a encunyacions anteriors, s'esmenta per primera vegada que la moneda d'un diner de Felip V (CrusCG 6006)⁷⁸ fou encunyada el 1725 i en un volum de 7.000 lliures, que equivalen a 1.680.000 peces. Tot i que, a primera vista, crida l'atenció que una moneda que s'encunyà en un volum tan alt tenguí avui dia un grau de raresa igualment elevat (RR), aquest fet deixa de ser estrany si atenem al testimoni de la documentació, que afirma que aquestes peces ja eren aleshores escasses, principalment per l'acaparament dels comerciants. El mateix motiu podria explicar l'escassetat de les monedes d'un diner anteriors.

Malgrat que el Decret de Nova Planta de 1716 reservava la potestat d'encunyar moneda al rei d'Espanya, sembla clar que les primeres encunyacions borbò-

78. Segons la numeració de CRUSAFONT I SABATER, M.: *Catàleg general de la moneda catalana. Països Catalans i Corona Catalano-Aragonesa* (s. V aC – s. XX dC). SCEN (IEC). Barcelona, 2009.

niques (les de moneda menuda entre 1721 i 1725 i la moneda d'or de 1727)⁷⁹ encara s'encarregaren a la seca mallorquina dels Descatllar, una família que mantenia una gran influència política i social a l'època. Però les dècades en què la fàbrica de moneda caigué en desús i la Reial Ordre de 1765, que liquidava l'impost del fogatge i eximia definitivament Palma d'encunyar moneda, afavoriren que la legitimitat dels Descatllar per reprendre l'activitat fos fermament qüestionada i que fins i tot un funcionari com el síndic personer es postulàs per dirigir les encunyacions que es proposaven el 1767, 40 anys després de la darrera encunyació coneguda fins ara, tot al·ludint a la seva trajectòria professional al servei del rei i de la Hisenda Reial.

En alguns apartats de la documentació, s'usa d'una forma aparentment indiscriminada les paraules “marcs” i “pesos” per referir-se als mateixos volums d'encunyació, com si un marc s'equiparàs a un *peso duro* de 8 reials castellans. Igualant ambdues unitats a la moneda mallorquina, segons les equivalències que la mateixa documentació facilita, observam que:

1 marc = 24 sous = 288 diners

1 *peso duro* (8 reials castellans) = 1 lliura, 2 sous i 8 diners = 272 diners

Com veiem, la diferència entre ambdues unitats, aplicades als volums d'encunyació, és només de 16 diners, una diferència que, tot i que a primera vista pot semblar curta, en parlar de volums de 100.000 unitats (marcs o pesos), és força considerable (més de 5.555 lliures mallorquines). De totes formes, creiem que, en aquesta aparent arbitrarietat en l'ús d'ambdues unitats, hi havia la intenció de transmetre els volums d'una forma tècnicament i conceptualment correcta quan s'usava el marc d'una banda, i la voluntat de reflectir, encara que fos aproximadament, el valor monetari de l'encunyació quan, de l'altra, s'usava el peso, sobretot si en la negociació hi havia implicades autoritats castellanes que no estaven familiaritzades d'entrada amb les particularitats del sistema monetari mallorquí. El cert és que no hem pogut trobar cap altra explicació a aquesta pràctica.

Els pesos teòrics són superiors al de les peces de treseta i diner encunyades amb anterioritat (recordem que les de sou no s'encunyaren fins a 1812). Mentre que la diferència amb el pes atribuït a la d'un diner (entorn 0,7 g per a la moneda encunyada sota Felip V) és poc significativa (només 0,10 g), la de la treseta (3,9 g com a mitjana en la darrera peça encunyada el 1724 sota Lluís I) és de gairebé un gram, la qual cosa reflecteix l'índex de desgast que es produïen en aquest tipus de

79. BOADA SALOM, J.: “Els encunys mallorquins del Museo de la Casa de la Moneda”. *Acta Numismàtica*, 40, SCEN (IEC), Barcelona, 2010, p. 182. L'estudi d'aquests encunys va permetre conèixer la data més tardana que de moment es coneix en una moneda mallorquina: la de 1727, en una peça d'un escut d'or.

peces al llarg de la seva circulació que, en el cas dels doblers i les tresetes de l'època moderna per exemple, s'allargà durant més d'un segle.

Finalment, si, com hem vist, les encunyacions eren tan necessàries i es podrien haver dut a terme sense que suposassin un perjudici econòmic per a l'Erari Reial, sinó més aviat un benefici, cal preguntar-se els motius pels quals no s'arribaren a fer. Creiem que el cost inicial no havia de representar cap motiu de pes atès que, com es diu, la recuperació dels fons seria ràpida. A més, si la hisenda local no disposava de fons, aquests podien haver-se enviat des de Madrid sense gaires inconvenients. Precisament perquè l'encunyació havia de ser autoritzada per la Cort madrilenya, i malgrat que no hi ha cap referència en aquest sentit en la documentació consultada, és possible que el poder central consideràs injustificable un error (o, més aviat, una il·legalitat en aquell moment) que mostraven els dissenys de les monedes proposades: l'absència de les armes del rei (és a dir, les castellanès), que havien esdevingut obligatòries a totes les monedes encunyades sota sobirania espanyola des que així ho establí una instrucció de la Reial Audiència castellana datat el 27 de novembre de 1721,⁸⁰ quan s'havien de fer les primeres encunyacions després de l'ocupació borbònica. De fet, si ens fixam en les monedes encunyades a Mallorca amb posterioritat a aquell moment, totes mostren les armes reials, bé en forma completa en el cas de l'or, o en la forma simplificada amb els castells i els lleons en la moneda menuda. Les úniques excepcions foren les encunyacions ocasionals de 1808, 1821 i 1823, que mostren les armes mallorquines i que es feren en uns moments històrics i en unes circumstàncies ben diferents.

Amb tot, els dibuixos de les tres monedes mostren un bon art que suggereix que foren fets per un argenter o per algú que ja havia treballat a la seca. L'anvers mostra el bust del monarca de perfil com a motiu principal, i també un numeral que representa el valor facial, un element imprescindible en una societat majoritàriament il·letrada. Pel que fa als reversos, el de les monedes d'un i de 6 diners mostren una creu llatina similar a la que mostrava la moneda menuda mallorquina abans de l'ocupació. En el cas dels 6 diners, el disseny recorda al del revers de la moneda de 12 diners de 1812, però en aquesta peça s'inclogueren els castells i els lleons castellanès, una fórmula original d'integrar l'antic símbol monetari mallorquí (la creu llatina) amb els nous símbols imposats que, si s'hagués adoptat el 1769, tal vegada hauria afavorit la introducció de les monedes que acabam de presentar. Molt més "agosat" és l'escut mallorquí de forma ametllada de la moneda d'un sou, que degué grinyolar amb força en les ments colonitzadores de les autoritats borbòniques de l'època.

Cal reconèixer, això sí, el mèrit de les autoritats mallorquines en fer pinya per convèncer l'estat borbònic de no introduir a Balears el caòtic i confús sistema

80. AHMP, AH 2076/1 (actes municipals de 8/01/1722), p. 6 v.

monetari castellà, basat en el reial de billó i el maravedí, que no hauria fet més que empitjorar la ja delicada situació econòmica i social illenca. En aquest sentit, dels testimonis recollits entre les autoritats locals es desprèn la idea que el manteniment de l'ancestral sistema monetari del Regne de Mallorca era, en aquells moments, una defensa contra un empobriment encara major de les illes davant el colonialisme de l'Imperi Espanyol de què havia entrat a formar part dècades enrere.

Agraïments

- Jeroni Orell, per donar-me certes facilitats logístiques en la redacció d'aquest article.
- Miquel Crusafont, per l'aclariment de certs conceptes i per la seva orientació.

BIBLIOGRAFIA

BOADA SALOM, J.: "Els encunys mallorquins del *Museo de la Casa de la Moneda*". *Acta Numismàtica* 40, SCEN (IEC), Barcelona, 2010, p. 165-193.

BOADA SALOM, J.; ORELL JAQUOTOT, J.: "Apunts sobre les diverses ubicacions de la seca de Mallorca (segles XIII-XV)". *Acta Numismàtica* 43. Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (Institut d'Estudis Catalans). Barcelona, 2013, p. 85-93.

CAMPANER Y FUERTES, A.: *Numismática balear*. Palma, 1879.

CRUSAFONT Y SABATER, M.: *Història de la moneda catalana*. Crítica – Grijalbo Mondadori. Barcelona, 1996.

CRUSAFONT Y SABATER, M.; BALAGUER, A. M.: "En el darrer any de la peseta... o peceta". *Acta Numismàtica* 31. SCEN (IEC). Barcelona, 2001, p. 155-188.

CRUSAFONT Y SABATER, M.: *Catàleg general de la moneda catalana. Països Catalans i Corona Catalano-Aragonesa (s. V aC – s. XX dC)*. SCEN (IEC). Barcelona, 2009.

DE CRUSAFONT I SABATER, M.: *Història de la moneda de la Corona Catalano-Aragonesa medieval (excepte els comtats catalans) (1067/1162-1516)*. SCEN (IEC). Barcelona, 2015.

MORRO MARCÉ, M.: *Fora botiflers, fora galls! La Guerra de Successió a les Illes Balears*. Lleonard Muntaner Editor. Palma, 2015.

TOUS MELIÀ, J.: *Palma a través de la cartografia (1596-1902)*. Ajuntament de Palma. Palma, 2009.